

# MEDIA DIMENSIONS OF SOCIAL AND POLITICAL DISCOURSE

DOI: 10.46340/eppd.2020.7.5.19

**Hanna Sashchuk, ScD in Political Science**

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8827-3569>

*Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine*

## REALIZATION OF STRATEGIC COMMUNICATIONS IN THE SECURITY AND DEFENSE SECTOR OF UKRAINE

**Ганна Сащук, д. політ. н.**

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна*

## РЕАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

In the context of the intensification of confrontational processes between the centers of gravity, the informational component of the interaction of state authorities and civil society has the highest priority and directly affects the provision of national security.

The need to regulate the information sphere, lobbying interests based on the national strategic objectives, taking into account the growing information and cyber threats, require the introduction and further improvement of the strategic communications toolkit in the military sphere.

The development of strategic communications in the security and defense sector of Ukraine will provide the required level of information and communication capabilities to deter information aggression of agents of influence and achieve compatibility with NATO member countries.

**Keywords:** strategic communications, communication capabilities, national security, information war, the security and defense sector of Ukraine.

Інформація є одним з ключових ресурсів у сучасному світі. Доступ до інформації є важливим цивілізаційним благом і ретельно регулюється державою. Водночас активний розвиток інформаційно-комунікативних технологій, поглиблення процесів глобалізації, посилення конфронтаційних процесів між центрами сили разом з тліючими по всьому світу збройними конфліктами та міждержавними протиріччями значно підвищують рівень маніпуляцій і зловживання інформацією. У тому чи іншому вигляді маніпулятивна складова комунікаційного процесу є невід'ємним компонентом сучасного медіа-дискурсу.

Інформаційно-культурний простір нашої держави формується під впливом могутніх інформаційних потоків у першу чергу зарубіжних країн, заповнений культурними зразками не найкращої якості, чужими ідеалами й цінностями і, по суті, не є національним за своїм змістом. За цих умов ЗМІ не сприяють формуванню і зміцненню національної свідомості, а виступають потужним і постійно діючим фактором обездуховлення та денаціоналізації українців, деморалізації та ідейно-політичної дезорієнтації суспільства<sup>1</sup>. В умовах збройної агресії Російської Федерації проти України подібні інформаційні потоки прямо чи опосередковано несуть загрозу національній безпеці України.

У зв'язку з вищезазначеним виникає необхідність у вивченні та аналізі специфіки реалізації стратегічних комунікацій сектору безпеки і оборони України як невід'ємного компонента інформаційної політики держави у контексті зміни ідеологічних парадигм сучасності.

---

<sup>1</sup> Карлова, В.В. Вплив засобів масової інформації на формування української національної свідомості. <<http://academy.gov.ua/ej/ej6/txts/07kvvunc.htm>> (2020, вересень, 27).

Ефективна комунікація між органами державної влади та громадянським суспільством є важливим проявом демократичного розвитку країни: уряд може інформувати суспільство про свою діяльність, а також отримувати зворотній зв'язок щодо її оцінки зі сторони громадянського суспільства<sup>1</sup>.

За цих умов потреба забезпечення інформаційної безпеки держави набуває особливо актуального значення. Комплексним механізмом досягнення необхідного рівня інформаційної безпеки є система стратегічних комунікацій сектору безпеки і оборони України.

Більшість американських дослідників вважають, що наразі спостерігаються суттєві проблеми щодо сприйняття універсального тлумачення поняття «стратегічні комунікації», оскільки такий інструментарій використовується і в міжнародних відносинах і в державному управлінні, і в діяльності корпорацій та неформальних організацій. Тому Дж. Фарвел у праці «Переконання та сила: мистецтво стратегічних комунікацій» запропонував під «стратегічними комунікаціями» розуміти «використання слів, дій, зображень чи символів для впливу на масову свідомість для формування мотивації і усвідомлення політичних інтересів міжнародних акторів або для досягнення поставлених цілей»<sup>2</sup>.

К. Пол зазначає, що стратегічні комунікації – це систематична серія тривалих і послідовно зв'язаних між собою дій, які проводяться через стратегічні, операційні і тактичні рівні, завдяки яким можна зрозуміти цільові аудиторії і канали, де може бути передано повідомлення для встановлення необхідних типів поведінки цільової аудиторії<sup>3</sup>.

У державному управлінні стратегічні комунікації можна трактувати як узгоджені дії у сфері державних комунікацій для впливу на сприйняття реформ (що відповідає цілям національного рівня). Причому державні комунікації здійснюються значною мірою на е-платформах: порталах, сайтах органів публічної влади, сторінках публічних управлінців у соціальних мережах, а також у формі е-петицій та е-звернень громадян, відкритих даних тощо. Охарактеризувати місце і значення стратегічних комунікацій у процесі впровадження і реалізації реформ можна наступними тезами:

1) реформування – це процес із відкладеним результатом. Ефект від реформ настає в майбутньому, а починати їх необхідно в теперішньому часі. Стратегічні комунікації обумовлюються плановим ефектом, що дає можливість визначити точку їх початку;

2) для досягнення позитивних результатів у здійсненні змін часто слід подолати виклики у вигляді негативного образу реформ. Стратегічні комунікації продукують наративи, які обумовлюють важливість змін, формують відповідні очікування цільової аудиторії, зменшують міру ентропії щодо планованих і впроваджуваних трансформацій;

3) стратегічні комунікації сприяють здійсненню реформ з урахуванням інтересів окремих цільових груп, коли громадяни вбачають, насамперед, переваги для себе (актуалізуючи необхідність позитивних змін на нижчих рівнях, а не оперуючи поняттями суспільної вигоди);

4) сприйняття реформ суспільством залежить також від узгодженості дій органів публічної влади між усіма рівнями у фізичному, віртуальному та інформаційному просторах. Стратегічні комунікації формують відповідну «політику одного голосу»;

5) стратегічні комунікації доповнюють палітру інструментів електронного урядування (формування питань для е-опитувань, складання рейтингів, оцінювання ходу реформ тощо)<sup>4</sup>.

Ключовими компонентами процесу реалізації стратегічних комунікацій, відповідно до міжнародних практик і стандартів, є наступне:

- розуміння органами державної влади необхідності реалізації стратегічних комунікацій;
- інформування та залучення громадянського суспільства до просування національних інтересів і цілей;

<sup>1</sup> Сальнікова, О.Ф., Іжурова, І.В., Кушнір, В.О. та ін. (2020). *Основи стратегічних комунікацій у сфері забезпечення національної безпеки та оборони*: навчальний посібник. Київ: НУОУ імені Івана Черняхівського, 6.

<sup>2</sup> Бебик, В.М., Даниленко, С.І., Копійка, В.В. та ін. (2019) *Стратегічні комунікації в міжнародних відносинах*: монографія. Київ: ВАДЕКС, 133.

<sup>3</sup> Paul, Ch. (2011) *Strategic Communication: Origins, Concept and Current Debates*. Sant Brbara, 3.

<sup>4</sup> Соловійов, С.Г. (2017). Супровід реформ: виклики для стратегічних комунікацій. *Восточно-европейский научный журнал*. <<https://eesa-journal.com/2017/02/27/suprovod-reform-vikliki-dlya-strategichnix-komunikacij/>> (2020, вересень, 27).

- узгодження дій, зображень, висловлювань на підтримку політики і планування з метою досягнення всеосяжних стратегічних цілей;
- визнання того, що всі операції і види діяльності є важливими компонентами процесу комунікації, оскільки все, що говорить і робить комунікативний центр або не спромігся сказати й зробити, має передбачувані і непередбачувані наслідки для цільових і нецільових аудиторій;
- визнання того, що стратегічні комунікації є не додатковими діями, а невід'ємною частиною планування та реалізації усіх операцій та видів діяльності<sup>1</sup>.

Важливою складовою реалізації стратегічних комунікацій є публічна дипломатія і зв'язки з громадськістю. Відповідно до практик Державного департаменту США, зазначена діяльність передбачає:

- стратегічне та тактичне планування комунікацій для поліпшення зовнішньополітичних інтересів;
- проведення прес-брифінгів для вітчизняних та закордонних медіа;
- пропаганду ЗМІ, що дозволяє спільноті мати достовірну інформацію безпосередньо від ключових посадових осіб через місцеві, регіональні та національні інтерв'ю;
- керування веб-сайтом та розробку веб-сторінок з актуальною інформацією про зовнішню політику;
- використання соціальних медіа та інших сучасних технологій для залучення громадськості;
- координацію з міжнародними регіональними медіа-центрами, які слугують зарубіжними платформами для залучення іноземної аудиторії через Інтернет, мовні та друковані ЗМІ;
- відповіді на запитання громадськості щодо актуальних питань зовнішньої політики через засоби масової комунікації;
- створення та координацію аудіовізуальних продуктів і послуг всередині країни і за кордоном для громадськості, преси та органів виконавчої влади;
- проведення наукових досліджень у зазначених сферах<sup>2</sup>.

Водночас сектор безпеки і оборони – це система органів державної влади, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, сил цивільного захисту, оборонно-промислового комплексу України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем і відповідно до Конституції та законів України за функціональним призначенням спрямована на захист національних інтересів України від загроз, а також громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України<sup>3</sup>.

Відповідно до суб'єктів системи стратегічних комунікацій сектору безпеки і оборони прямо чи опосередковано відносяться всі органи державної влади, які реалізують продукуювані наративи.

В умовах проведення операції Об'єднаних сил на сході України ключовим суб'єктом реалізації стратегічних комунікацій є Міністерство оборони України та підпорядковані йому Збройні Сили України.

Відповідно до Концепції стратегічних комунікацій, система стратегічних комунікацій у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України включає сукупність посадових осіб та підрозділів органів військового управління, постійно діючих та тимчасових робочих органів (груп), які виконують визначені функції та завдання в пунктах постійної дислокації та/або у складі пунктів управління Міністерства оборони України та Збройних Сил України. До основних суб'єктів системи стратегічних комунікацій відносять:

- керівний склад Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України;
- помічник Міністра оборони України (прес-секретар);

<sup>1</sup> Tatham, S, Le Page, R. (2014). NATO Strategic Communication: More to be Done?. *National Defence Academy of Latvia*. <<https://www.stratcomcoe.org/rita-lepage-steve-tatham-nato-strategic-communication-more-be-done>> (2020, вересень, 28).

<sup>2</sup> Бебик, В.М., Даниленко, С.І., Копійка, В.В. та ін. (2019). *Стратегічні комунікації в міжнародних відносинах*: монографія. Київ: ВАДЕКС, 167.

<sup>3</sup> Закон про національну безпеку України 2018 (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19/ed20180621#n24>> (2020, вересень, 28).

- помічник начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України зі стратегічних комунікацій (нині – помічник Головнокомандувача Збройних Сил України України зі стратегічних комунікацій);
- Головне управління розвідки Міністерства оборони України;
- Департамент воєнної політики, стратегічного планування та міжнародного співробітництва Міністерства оборони України (нині – Департамент воєнної політики та стратегічного планування Міністерства оборони України);
- Управління комунікацій та преси Міністерства оборони України (нині – Департамент стратегічних комунікацій Міністерства оборони України);
- Управління інформаційних технологій;
- Відділ координації стратегічних комунікацій та моніторингу;
- Головне оперативне управління Генерального штабу Збройних Сил України;
- Головне управління військового співробітництва та миротворчих операцій Генерального штабу Збройних Сил України (нині – Головне управління військового співробітництва і верифікації Збройних Сил України);
- Головне управління морально-психологічного забезпечення Збройних Сил України;
- Управління зв'язків з громадськістю Збройних Сил України;
- Управління цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України;
- Об'єднаний оперативний штаб Збройних Сил України (нині – Командування об'єднаних сил Збройних Сил України);
- Командування Сил спеціальних операцій Збройних Сил України<sup>1</sup>.

Для реалізації та розвитку сфери стратегічних комунікацій має створюватись Координаційна група, склад та контроль за діяльністю якої здійснює Міністр оборони України<sup>1</sup>. Дана група має виступати ситуативним майданчиком координації комунікативних зусиль всього сектору безпеки і оборони України.

До завдань системи стратегічних комунікацій сектору безпеки і оборони, на думку В. Ліпкан, можна віднести наступне:

- розширення можливостей сектору безпеки і оборони у сфері стратегічних комунікацій на стратегічному та операційному рівнях, а також розвиток культури стратегічних комунікацій у органах державної влади України;
- налагодження міжвідомчої взаємодії у сфері стратегічних комунікацій шляхом запровадження сучасних і дієвих комунікативних механізмів та процесів;
- створення можливостей для навчання стратегічним комунікаціям представників сектору безпеки і оборони та української влади загалом на базі багато- і двосторонніх форматів<sup>2</sup>.

Разом з тим Д. Дубов констатує наявність у державному апараті (в т.ч. і у секторі безпеки і оборони) структур різної підпорядкованості, складні внутрішні моделі прийняття рішень, а часто і відсутність достатньої кількості професіоналів з комунікацій у державних структурах, практично неможливість віддавати обов'язкові до виконання накази для всіх структур з єдиного центру, сама політична та управлінська культура, притаманна бюрократичному апарату, – все це ті перепони, які постійно супроводжують (і вочевидь – супроводжуватимуть) стратегічні комунікації в Україні<sup>3</sup>.

В цьому аспекті, президент Асоціації докторів наук з державного управління Є. Романенко вважає, що спрогнозувати результативність певної стратегії розвитку держави можна лише за умови результативності певної комунікативної технології, яка забезпечує її супровід. Здійснивши теоретико-методологічний аналіз комунікативної політики держави, дослідник запропонував такі основні комунікативні стратегії формування довіри громадськості до органів державної влади у сучасному суспільстві:

<sup>1</sup> Наказ про затвердження Концепції стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України 2017 (Міністерство оборони України). Офіційний сайт Міністерства оборони України. <[https://www.mil.gov.ua/content/mou\\_orders/612\\_nm\\_2017.pdf](https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/612_nm_2017.pdf)> (2020, вересень, 28).

<sup>2</sup> Сальнікова, О.Ф., Іжугтова, І.В., Кушнір, В.О. та ін. (2020). *Основи стратегічних комунікацій у сфері забезпечення національної безпеки та оборони*: навчальний посібник. Київ: НУОУ імені Івана Черняховського, 13.

<sup>3</sup> Дубов, Д.В. (2016). Стратегічні комунікації: проблеми концептуалізації та практичної реалізації. *Стратегічні пріоритети*. <[http://nbuv.gov.ua/UJRN/sppol\\_2016\\_4\\_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/sppol_2016_4_4)> (2020, вересень, 28).

**Основні комунікативні стратегії формування довіри громадськості до органів державної влади у сучасному суспільстві<sup>1</sup>**

<b>Форма комунікативних стратегій</b>	<b>Засоби реалізації</b>	<b>Результативність формування довіри</b>
Інституціональна	Повідомлення	Маніпуляція суспільної свідомості
Публічна	Взаємодія	Структурування комунікативного середовища
Конвенціональна	Діалог	Паритетна взаємодія органів державної влади та громадськості у процесах реалізації публічної політики
Презентаційна	Послання	Інформування громадськості через ЗМІ (монологічна форма взаємодії, яка базується на довірі)

Таким чином, саме довіра є головним конструктом стратегічних комунікацій, який дозволяє об'єднувати громадянське суспільство довкола національної ідеї та національних цінностей.

Як свідчить аудит комунікативних ресурсів міністерств, проблеми реалізації стратегічних комунікацій у секторі безпеки і оборони України поглиблюються. Це зумовлено наступним:

- відсутня єдина система комунікативного менеджменту в уряді;
- чинне законодавство та більшість державних процедур не відображають сучасних потреб;
- немає загальної функції стратегічних комунікацій, більшість функціональних обов'язків спеціалістів зводиться до тактичних дій, які частіше реактивні та спрямовані на розв'язання поточних проблем;
- не здійснюються прогнозування та стратегічне планування, що базуються на запиті від громадськості;
- відсутні або не налагоджені внутрішня комунікація та співпраця між відділами, деякі міністерства не намагаються встановити комунікацію та співпрацювати з іншими міністерствами;
- міністерства орієнтовані на донесення своїх повідомлень, які інколи не корелюються зі стратегією чи політикою уряду, що призводить до низької обізнаності щодо останніх;
- немає цілісної системи передачі знань та навичок, єдиних баз даних – кожна команда все починає з нуля;
- існуюча система заохочень та мотивації персоналу не спонукає до впровадження необхідних змін<sup>2</sup>.

Для вирішення зазначених проблемних питань необхідно реалізувати наступні завдання:

- напрацювати нову законодавчу та нормативно-правову базу у сфері інформаційної політики та стратегічних комунікацій;
- виробити комплексну стратегію позиціонування України у світі через забезпечення системи взаємодії з іноземними медіа та інтенсифікації роботи дипломатичних представництв із ЗМІ за кордоном;
- забезпечити підтримку наукових розробок у сфері реалізації стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки;
- стимулювати медіадослідження та моніторинг інформаційного простору;
- запровадити підготовку персоналу за цими напрямками;
- впровадити систему медіаграмотності у школах та закладах вищої освіти;
- забезпечити перехід від політики заборон до політики стимулів у медіасфері;

<sup>1</sup> Романенко, Є. (2014). *Комунікативна політика держави: теоретико-методологічний аналіз*: монографія. Київ: НАДУ, 162.

<sup>2</sup> Шклярчук, М.Г. (2018). Сутність і зміст стратегічних комунікацій у системі державного управління. *Вісник НАДУ*. <<http://visnyk.academy.gov.ua/pages/dop/77/files/4cc9d8cf-d663-45ab-b8ad-43c334c7b801.pdf>> (2020, вересень, 26).

– розробити алгоритми інформаційної реабілітації населення інформаційно уражених регіонів;

– стимулювати розбудову нової комунікативної стратегії органів державної влади із широким залученням міжнародного досвіду для створення дієвої системи стратегічних комунікацій<sup>1</sup>.

*Висновки.* На відміну від пропаганди, стратегічні комунікації не деформують реальність та не нав'язують ілюзорну картину світу. Головним завданням стратегічних комунікацій є створення ціннісних орієнтирів громадянського суспільства, які відповідатимуть державним стратегічним інтересам. Певна річ дана формула діє лише у демократичних суспільствах, де успіх громадянина та соціальної спільноти нерозривно пов'язаний із розвитком держави.

Реалізація стратегічних комунікацій у секторі безпеки і оборони України є важливим компонентом державної інформаційної політики, що забезпечує досягнення стратегічних цілей розвитку держави, сприяє виконанню завдань і заходів із забезпечення національної безпеки України, а також лобювання національних інтересів на міжнародній арені.

## References:

1. Bebyk, V.M., Danylenko, S.I., Kopyika, V.V. ta in. (2019). *Stratehichni komunikatsii v mizhnarodnykh vidnosynakh: monohrafiia* [Strategic Communications in International Relations: Monograph]. Kyiv: VADEKS, 441. [in Ukrainian].
2. Chernenko, T.V. (2013). *Priorytety derzhavnoi informatsiinoi polityky v umovakh hibrydnoi viiny* [Priorities of State Information Policy in the Context of Information War]. *Stratehichni priorytety* [Strategic Priorities]. no. 4 (29), 83-92. [in Ukrainian].
3. Dubov, D.V. (2016). *Stratehichni komunikatsii: problemy kontseptualizatsii ta praktychnoi realizatsii* [Strategic Communications: Problems of Conceptualization and Practical Implementation]. *Stratehichni priorytety* [Strategic Priorities: Scientific and Analytical Quarterly Collection]. <[http://nbuv.gov.ua/UJRN/sppol\\_2016\\_4\\_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/sppol_2016_4_4)> (2020, September, 28). [in Ukrainian].
4. Karlova, V.V. *Vplyv zasobiv masovoi informatsii na formuvannya ukraïnskoi natsionalnoi svidomosti* [The Influence of the Media on the Formation of Ukrainian National Consciousness]. <<http://academy.gov.ua/ej/ej6/txts/07kvvunc.htm>> (2020, September, 28). [in Ukrainian].
5. *Nakaz pro zatverdzhennia Kontseptsii stratehichnykh komunikatsii Ministerstva oborony Ukrainy ta Zbroinykh Syl Ukrainy 2017* [Order «On Approval of the CONCEPT of Strategic Communications of the Ministry of Defense of Ukraine and the Armed Forces of Ukraine»] (Ministerstvo oborony Ukrainy) [(Ministry of Defense of Ukraine)]. *Ofitsiynyi sait Ministerstva oborony Ukrainy* [Official website of the Ministry of Defense of Ukraine]. <[https://www.mil.gov.ua/content/mou\\_orders/612\\_nm\\_2017.pdf](https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/612_nm_2017.pdf)> (2020, September, 28). [in Ukrainian].
6. Paul, Ch. (2011). *Strategic Communication: Origins, Concept and Current Debates*. Sant Brbara, 2011. [in English].
7. Romanenko, Ye. (2014). *Komunikatyvna polityka derzhavy: teoretyko-metodolohichni analiz: monohrafiia* [Communicative Policy of the State: Theoretical and Methodological Analysis: Monograph]. Kyiv: NADU. [in Ukrainian].
8. Salnikova, O.F., Izhutova, I.V., Kushnir, V.O. et al. (2020). *Osnovy stratehichnykh komunikatsii u sferi zabezpechennia natsionalnoi bezpeky ta oborony: navch. posib* [Fundamentals of Strategic Communications in the field of National Security and Defense: Textbook]. Kyiv. [in Ukrainian].
9. Shkliaruk, M.H. (2018). *Sutnist i zmist stratehichnykh komunikatsii u systemi derzhavnoho upravlinnia* [The Essence and Content of Strategic Communications in the Public Administration System]. *Visnyk NADU* [Bulletin of the National Academy for Public Administration under the President of Ukraine]. <<http://visnyk.academy.gov.ua/pages/dop/77/files/4cc9d8cf-d663-45ab-b8ad-43c334c7b801.pdf>> (2020, September, 26). [in Ukrainian].
10. Soloviov, S.H. (2017). *Suprovid reform: vyklyky dlia stratehichnykh komunikatsii* [Accompanying Reforms: Challenges for Strategic Communications.]. *Vostochno-evropeiskyi nauchni zhurnal* [East European Scientific Journal]. <<https://eesa-journal.com/2017/02/27/suprovid-reform-vikliki-dlya-strategichnix-komunikacij/>> (2020, September, 27). [in Ukrainian].
11. Tatham, S., Le Page, R. (2014). *NATO Strategic Communication: More to be Done?*. *National Defence Academy of Latvia*. <<https://www.stratcomcoe.org/rita-lepage-steve-tatham-nato-strategic-communication-more-be-done>> (2020, September, 28). [in English].
12. *Zakon pro natsionalnu bezpeku Ukrainy 2018* [Law On the National Security of Ukraine]. *Ofitsiynyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19/ed20180621#n24>> (2020, September, 28). [in Ukrainian].

<sup>1</sup> Черненко, Т.В. (2013). Пріоритети державної інформаційної політики в умовах гібридної війни. *Стратегічні пріоритети*, 4 (29), 88.